

ČILE NOĆU

ROBERTO BOLANJO

Preveo
Igor Marojević

■ Laguna ■

Naslov originala

Roberto Bolaño
NOCTURNO DE CHILE

Copyright © Herederos de Roberto Bolaño, 2000
Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Karolini Lopez i Lautaru Bolanju

Knjiga br. 2

„Skinite periku.“
Česterton

Sada umirem, ali imam još toliko toga da kažem. Celog života bio sam u miru sa samim sobom. Čutao sam i bio u miru sa sobom. Ali je onda, nedavno i nenadano, prestalo tako da bude krivicom onog ostarelog mladića. Bio sam u miru. Više nisam u miru. Moramo da razjasnimo neke stvari. Tako da ću se osloniti na lakat, podići svoju dostojanstvenu, drhtavu glavu, i po uglovima sećanja potražiću sve što može da me opravda, i odgovoriću na ljagu koju je, samo za jedno munjevito veče, taj ostareli mladić sručio na moje ime. Ili je to barem pokušao. Kao što sam uvek govorio, čovek mora da bude odgovoran. Čovek ima moralnu obavezu da bude odgovoran za svoje postupke, kao i za svoje reči, čak i za svoje ćutanje, jeste, za sopstveno ćutanje da bude odgovoran, jer i tišina seže do neba, i Gospod je čuje, i samo je Gospod razume i sudi o njoj, te stoga: oprezno s Tišinom! Opzerno s onim što ste mislili da prećutite! Ja sam spreman da položim račun za sve svoje postupke. Moje ćutanje je bezgrešno. Neka to bude jasno. Ali pre svega, neka to bude jasno Bogu. Sve ostalo je nevažno. Ali Bog nije. Ne znam o čemu govorim. Ponekad kad se oslonim na lakat, sam sebe iznenadim. Snatrim i

sanjam u pokušaju da budem u miru sa sobom. Ali ponekad zaboravim sve, čak i sopstveno ime. Zovem se Sebastijan Urutija Lakroa. Moji preci s očeve strane poreklom su iz Vaskongadasa, ili iz Baskije, ili iz Euskadija, kako se danas govori.* S majčine strane potičem iz pitome zemlje Francuske, iz oblasti čiji bi naziv na mom jeziku značio „čovjek na zemlji“ ili možda „čovjek na nogama“, moj francuski je u poslednje vreme, što mi se kraj više bliži, sve manje onakav kakav je bio. Ali još imam snage da se prisetim i da odgovorim na napade tog ostarelog mladića koji je došao na moja vrata i uvredio me, bez najave i bez povoda. Neka to bude jasno. Nije meni cilj da se sukobljavam, niti je to ikada bio, ono za čime trigram jeste mir, kao i odgovornost u postupcima, rečima i tišini. Ja sam razuman čovek. Uvek sam bio razuman čovek. Kada sam imao trinaest godina, osetio sam da me poziva Bog i rešio da upišem bogosloviju. Moj otac se usprotivio. Nije to učinio posebno odlučno, ali usprotivio se. Još se sećam njegove senke kako se lepi za zidove naše kuće, iz prostorije u prostoriju, kao senka neke lasice ili kao jegulja. I sećam se, a ne znam kako uspevam da se setim, ali je izvesno da pamtim osmehe sred noći, osmehe deteta koje sam bio. I sećam se goblena s prizorom lova. I metalnog tanjira na kom je prikazana večera s celom pratećom dekoracijom. I svog osmeha se sećam, i svoga drhtanja. I kroz godinu dana, kao četrnaestogodišnjak, upisao sam se na bogosloviju, a kada sam, mnogo godina kasnije, izašao odatle, majka mi je poljubila ruku, i rekla mi „oče“ ili sam ja pomislio da me je nazvala ocem, i kad sam se zapanjio, i pobunio („majko, ne zovite me ocem, ja sam vaš sin“, ili možda nisam rekao „vaš sin“, nego „sin“), ona je počela da plače ili je plakati počela,

* Vaskongadas je jedan od starih naziva za delove Baskije, koji je u Španiji forsiran u doba Franka, kada su prava Baskijaca bila ograničena, a Euskadi je drugi, za koji se pak zalažu baskijski nacionalisti. (Prim. prev.)

a tada sam pomislio da je život samo nastavak nesporazuma koji nas vode konačnoj i jedinoj istini. I nešto ranije ili nešto kasnije, takoreći danima pre mog zaredivanja ili danima pošto sam se zavetovao, sreo sam Farevela, čuvenog Farevela, ne sećam se tačno gde je to bilo, možda kod njega, došao sam njegovoj kući, mada sam možda hodočastio do Farevelove kancelarije u dnevnim novinama, ili sam ga prvi put video u klubu čiji je bio član, jednog melanholičnog predvečerja, kakva je većina aprilskih noći u Santjago de Čileu, iako su u mojoj duši ptice još pevale a pupoljci se premetali u cveće, kako je rekao jedan pesnik, i tamo je bio Farevel, visok metar i osamdeset, iako je meni izgledao kao dvometraš, obučen u sivo odelo od finog engleskog štofa, ručno pravljene cipele, svilenu kravatu, belu i onako neumrljanu košulju kakav beše i moj pogled na svet, a nosio je i zlatne manšete, pribadače na kojima sam razaznao neke znake koje nisam hteo da tumačim, ali čija suština mi nipošto nije promakla. Farevel me je pozvao da sednem kraj njega, da mu se sasvim približim, ili me je možda pre toga odveo u svoju biblioteku ili u biblioteku kluba i dok smo razgledali hrbate knjiga počeo je da se nakašljava, a moguće je da me je pri tom motrio krajičkom oka, mada ne mogu da se zakunem, jer nisam skidao pogled s knjiga, a onda je on rekao nešto što nisam razumeo ili je to izvetrilo iz mog sećanja, pa smo ponovo seli, on u fotelju a ja na stolicu, i razgovarali o knjigama, čije smo hrbate upravo razgledali i milovali, ja svojim mladim prstima friškim od bogoslovije, Farevel svojim debelim i već vrlo nakrivljenim prstima, što bi se i očekivalo od tako visokog starca, i pričali smo o knjigama i njihovim autorima, i Farevelov glas bio je kao glas velike grabljivice koja nadleće reke i planine, i doline, i klisurine, izraz je uvek bio onakav kakav je i trebalo da bude, rečenica je kao rukavica prijanjala uz ruku njegovog mišljenja. Kada sam mu, s naivnošću ptića, rekao kako želim

da budem književni kritičar, kako hoću da nastavim njegovim stopama, da bi čitanje i glasno izražavanje plodova tog čitanja kroz dobar prozni iskaz najviše ispunilo moje želje, oh, kad sam mu to rekao, Farevel se nasmejao i stavio mi ruku na rame (ruku tešku kao da je uvučena u gvozdenu rukavicu, ili čak još i težu od toga), i potražio moje oči rekavši mi da taj put nije lak. „U ovoj varvarskoj zemlji“, rekao je, „na tom putu ne cvetaju ruže. U ovoj zemljoposjedničkoj državi“, rekao je, „književnost je bedno skrajnuta, i nema nikoga ko bi cenio umeće čitanja.“ A pošto mu ja, kao stidljiva osoba, ništa nisam odgovorio, on me je, primičući svoje lice mom, pitao da li mi je rekao nešto što mi je zasmetalo ili me uvredilo. „Da niste vi slučajno vlasnik nekog poseda, ili je to možda vaš otac?“ „Ne“, rekao sam. „E pa, ja jesam“, rekao je Farevel, „imam posed blizu Čiljana, s malim vinogradom koji daje sasvim solidno vino.“ Odmah me je pozvao da za sledeći vikend dođem na njegov posed, koji je nazvan po jednoj od Uismansovih knjiga, sad se ne sećam po kojoj, možda je to bila *À rebours* ili *Là-bas*, možda je njen naslov čak bio *L' oblat*, moje pamćenje više nije onakvo kakvo je bilo, mislim da je imanje nazvano *Là-bas*, a tako je označeno i vino kuće, i pošto me je pozvao, Farevel je prestao da govori, iako su njegove plave oči i dalje bile uprte u moje, i ja sam prestao da govorim i, nemoćan da izdržim Farevelov prodorni pogled, spustio sam glavu ponizno, kao ranjeni ptić, i zamislilo to imanje na kom je književnost put po kojem cvetaju ruže, i gde je umeće čitanja cenjeno, i gde je ukus značajniji od praktičnih potreba i obaveza, a onda sam podigao pogled, i moje oči polaznika bogoslovije susrele su se s Farevelovim okom sokolovim, i nekoliko puta sam klimnuo glavom, rekavši da ću doći, da će mi biti čast da provedem vikend na imanju najznačajnijeg književnog kritičara u Čileu. Početkom tog vikenda, sve u mojoj duši bilo je neizvesnost i metež, nisam

znao kako da se obučem, da li da nosim mantiju ili svetovnu odeću: ako se odlučim za ovo drugo, ne bih znao koju garderobu da odaberem, a odlučim li se za mantiju, mogao bih da ostavim pogrešan utisak. Nisam znao ni šta da ponesem za čitanje u vozu odavde natamo i odande naovamo, možda *Istoriju Italije* za odlazak, možda Farevelovu *Antologiju čileanske poezije* za povratak. Ili možda obrnutim redosledom. A nisam znao ni koje ću pisce da sretnem na *Là-basu* (jer na Farevelovom imanju uvek su bile i njegove zvanice), možda pesnika Uribarenu, autora izvanrednih soneta o religioznim temama, možda Montoju Ejzagirea, tvorca kratke proze prefinjenog stila, možda Baldomera Lisamendija Erasurisa, čuvenog i odlučnog istoričara. Sva trojica bili su Farevelovi prijatelji. Međutim, imajući na umu broj Farevelovih prijatelja i neprijatelja, gatati o tome bila bi vrlo maglovita rabota. Došao je dan kada je trebalo da se nađem na njegovom imanju. Sa stanice sam krenuo otežalog srca i, u isti mah, spreman na svaki gorki gutljaj koji mi je Gospod u svojoj mudrosti namenio. Kao da je to bilo danas (uistinu, i bolje nego da je bilo danas), sećam se čileanskih sela i čileanskih krava, s njihovim velikim crnim mrljama (ili belim, zavisi), kako pasu kraj šina. S vremena na vreme, truckanje voza bi me uspavalo. Zatvarao sam oči. Sklopio sam ih onako kako to činim sada. Ali odjednom bih otvorio oči i pred sobom imao pejzaž: raznovrstan, bogat, na trenutke uzbudljiv a na trenutke setan. Kada je voz dospeo u Čiljan, naručio sam taksi koji me je prebacio u seoce po imenu Kerken. Iskrcao me je na mestu koje je trebalo da bude glavni mesni trg, mada nije baš mnogo nalikovalo trgu i bilo je potpuno prazno. Platilo sam vožnju, uzeo prtljag, osmotrio panoramu i tek što sam se okrenuo da nešto pitam taksistu ili da se vratim u automobil i žurno odvezem natrag u Čiljan, a odande u Santjago de Čile, on je otišao bez pozdrava, kao da je ta donekle zloslutna pustoš naglo probudila u njemu praiskonske strahove. Za trenutak sam se i sâm

uplašio. Stojeći tamo bespomoćno sa svojom torbom s bogoslovije i stežući primerak Farevelove „Antologije“, svakako sam izgledao prilično žalosno. Iza krošnje jednog drveta letele su neke ptice. Kao da su ćijukale ime te zabiti, Kerken, ali je zvučalo i kao da pitaju „ko?“. „Quién?, quién?, quién?“ Plahovito sam izgovorio molitvu i uputio se prema jednoj drvenoj klupi da bih tamo zauzeo položaj koji bi bio više u skladu s onim što sam bio ili kako sam u to vreme zamišljao sebe. „Device Marija, ne uskraćuj utočište svom slugi“, promrmljao sam, dok su neke crne ptice od oko dvadeset pet santimetara dužine ćijukale: „Quién?, quién?, quién?“ „Sveta Bernadet iz Lurda, ne uskraćuj utočište svom nesretnom popu“, promrmljao sam, dok su neke smeđe, ili pre smečkaste ptice belih grudi, dužine oko deset santimetara, pitale, ali više ne onako glasno: „Quién?, quién?, quién?“ „Device Bologa, Device Pameti, Device Poezije, ne ostavljaj svog slugu u nemilosti“, dok je nekoliko majušnih ptica purpurnocrvene, ljubičaste i žute boje, kao i crne neutralne, cvilelo: „Quién?, quién?, quién?“ I neočekivano je dunuo hladan vetar, i smrznuo sam se do kostiju. Onda sam na kraju prljave ulice ugledao neku vrstu tilburija, ili kabrioleta, ili fijakera koji su vukla dva konja, jedan krem boje, drugi crvenkast, kako se primiče mojoj klupi, i što mi je bio bliže, njegova silueta se na horizontu više pretvarala u figuru koju mogu da opišem jedino kao uništeljsku, kao da je vozilo došlo da potraži nekoga kog će odvesti pravo u pakao. Kada je bilo na koji metar od mene, vozač, seljanin koji je uprkos hladnoći nosio samo bluzu i jaknicu bez rukava, pitao je da li sam ja gospodin Urutija Lakroa. Ne samo što je zbrkano izgovorio moje drugo prezime, nego i prvo. * Rekao sam da jesam, da sam ja

* U podatke Hispanaca ispisane u svim ličnim dokumentima spadaju i očevo i majčino prezime. Ona su ravnopravna, osim što se očevo prezime piše prvo. Dobar deo ljudi favorizuje prezime po ocu, što ne znači da nema onih koji favorizuju prezime po majci. (Prim. prev.)

čovek koga traži. Tada je seljanin ćutke izašao iz vozila, uzeo moj prtljag, odložio ga na zadnji deo fijakera i pozvao me da sednem kraj njega. Sumnjičavo i zimogrožljivo, zbog ledenog vetra koji se spuštao s bokova planinskog venca, pitao sam ga da li je došao s imanja gospodina Farevela. „Od onamo ja ne dolazim“, rekao je seljanin. „Ne dolazite sa *Là-basa?*“, pitao sam kroz zube koji su cvokotali. „Od onamo dolazim, ali nikakvog gospodina Farevela ne poznajem“, odgovorila je ova Božja duša. U tom trenutku sam dokućio ono što je od početka moralo da bude jasno. Farevel je bio pseudonim našeg kritičara. Pokušao sam da se prisetim njegovog pravog imena. Znao sam da mu je prvo prezime Gonzales, ali nisam mogao da se setim drugog, i nekoliko trenutaka sam se dvoumio da li da bez većeg objašnjenja kažem da sam uzvanica gospodina Gonzalesa ili da ćutim. Izabrao sam tišinu. Privio sam leđa uz naslon sedišta i sklopio oči. Seljanin me je pitao da li se osećam loše. Čuo sam njegov glas, ne jači od šapata koji je vetar odmah razvejao, i baš tada mogao da se setim Farevelovog drugog prezimena: Lamarka. „Ja sam zvanica gospodina Gonzalesa Lamarke“, rekao sam udahnuvši s olakšanjem. „Gospodin vas očekuje“, rekao je seljanin. Osetio sam se nekako pobedonosno kad su za nama ostali Kerken i njegove ptice. Na *Là-basu* me je dočekaao Farevel, u društvu mladog pesnika čije mi ime nije zvučalo poznato. Sedeli su u dnevnom boravku, mada je nazvati dnevnim boravkom tu salu neprikladno do greha; ličila je, pre nego na išta drugo, na mešavinu biblioteke i lovačke kuće, nastanjenu policama punim enciklopedija, rečnika i suvenira koje je Farevel kupovao na putovanjima po Evropi i Severnoj Africi, kao i najmanje desetinom prepariranih glava, uključujući i glave jednog para puma koje Farevelov otac lično beše u lovu odstrelilo. Kao što je moglo da se pretpostavi, razgovarali su o poeziji, i mada su kad sam stigao prekinuli dijalog, nije im trebalo

dugo da ga obnove, tek koliko da se ja raspakujem u jednoj sobi na drugom spratu. Sećam se da sam, iako sam dobio želju da se uključim u dijalog čim su mi to ljubazno ponudili, izabrao tišinu. Osim što me je zanimala kritika, pisao sam i poeziju, ali intuicija mi je govorila da bi uranjanje u veselu i zapenušalu raspravu između Farevela i mladog pesnika bilo isto što i zaploviti olujnim vodama. Sećam se kako smo ispijali konjak i da sam se u jednom trenutku, pregledajući zabeleške o Farevelovoj biblioteci, osetio duboko nesrećno. Farevel se svaki čas smejaio suviše glasno. Uvek kad bi prsnuo u grohot, ja bih ga pogledao ispod oka. Ličio je na boga Pana, ili na Bahusa u njegovom brlogu, ili na nekog jurodivog španskog konkvistadora zabarikadiranog u svojoj tvrđavi na jugu. Sasvim suprotan njegovom, smeh mladog barda bio je tanak kao žica, i to kao ustreptala žica, i uvek bi išao posle velikog Farevelovog smeha, kao vilin konjic za zmijom. U jednom trenutku Farevel je rekao da očekujemo zvanice s kojima ćemo večerati. Zabacio sam glavu i načuljio uši, ali svako moguće iznenađenje naš je domaćin hteo da čuva za sebe. Kasnije sam izašao da prošetam vrtovima imanja. Mora da sam se izgubio. Bilo mi je hladno. Iznad vrtova prostiralo se selo, divlja priroda, senke drveća koje je izgledalo kao da me doziva. Vlagu je bilo naporno trpeti. Otkrio sam kolibu, ili je to možda bila garaža. Kroz jedan prozor naziralo se svetlo. Približio sam se. Čuo sam muški smeh i negodujući glas žene. Vrata kolibe bila su poluotvorena. I pseći lavež sam čuo. Pokucao sam na vrata i, ne čekajući odgovor, ušao u kolibu. Za stolom su sedela trojica muškaraca, trojica Farevelovih seoskih pionera, a pored drvene kuhinje dve žene, jedna stara a druga mlada, koje su mi, kad su me videle, prišle i uzele me za ruke svojim grubim dlanovima. „Kako je dobro što ste došli, oče“, rekla je starija kleknuvši pred mene i prinevši

moju ruku usnama. Osetio sam strah i gađenje, ali sam je pustio da to učini. Muškarci su ustali. „Sedi, sine, hoću da kažem: oče“, rekao je jedan od njih. Tek tada sam uvideo, stresavši se, da i dalje nosim mantiju u kojoj sam putovao. Mogao sam se zakleti da sam je svukao kad sam se popeo u sobu koju mi je Farevel namenio. U stvari sam pomislio da se presvučem, ali to nisam učinio i onda sam se spustio da ponovo pravim društvo Farevelu u lovačkoj kući. A tamo, u seoskoj garaži, pomislio sam da mi neće ostati vremena ni za presvlačenje uoči večere. I pomislio sam da ću ostaviti pogrešan utisak na Farevela. I da ću ostaviti pogrešan utisak na mladog pesnika koji je njemu pravio društvo. I na kraju sam zamislio uzvanice iznenađenja, bez sumnje vrlo značajne ljude, i video sebe u mantiji prljavoj od prašine s putovanja, gara u vozu, i polena po stazama što vode ka *Là-basu*, kako uplašeno večeram za izdvojenim uglom stola, ne usuđujući se da podignem glavu. I tada sam ponovo čuo glas jednog od seljana koji su me pozvali da im se pridružim. I seo sam, kao mesečar. I čuo sam glas jedne žene koji je govorio: „Oče, uzmite ovo“, ili: „Oče, uzmite ono.“ I neko mi je pričao o jednom bolesnom detetu, ali tako nerazgovetno da nisam razumeo da li ono umire ili je već pokojno. Za šta sam im ja bio potreban? Da li je dete umiralo? U tom slučaju, valjalo je da zovu lekara. Da li je dete već neko vreme bilo mrtvo? Onda je valjalo da mole Devetnicu Devici. Da počiste njegov grob. A u tom slučaju, valjalo je da ga počiste od korova što raste u svim pravcima. Da u svojim molitvama pominju ime deteta. Za ime Boga, nisam mogao da budem na sve strane u isti čas. Naprosto nisam mogao. „Da li je kršteno?“, čuo sam sebe kako ih pitam. „Jeste, oče.“ „A, onda je sve u redu.“ „Želite li komad hleba, oče?“ „Koliko da okusim“, rekao sam. Pred mene su stavili komad hleba. Bio je tvrd, ispečen u rerni,

kakav je hleb u seljaka. Prineo sam komadić ustima. Tada mi se učinilo da na vratima vidim ostarelog mladića. Ali to su bili samo moji živci. Bio je kraj pedesetih, a on je tada mogao imati ne više od pet godina, možda šest, i bio je daleko od zlostavljanja, zloupotrebe i uvreda. „Dopada li vam se hleb, oče?“, rekao je jedan seljanin. Ovlažio sam hleb pljuvačkom. „Dobar je“, rekao sam, „vrlo je ukusan, vrlo mirisan, klizi niz nepce, prava ambrozija, ponos naše poljoprivrede, odlična osnova za napore našeg ratarstva, mmm, izvanredan je, izvanredan.“ A ako ću istinu da govorim, hleb uopšte nije bio loš, a meni je bilo neophodno da se založim, nešto da stavim u želudac, tako da sam zahvalio seljanima na časti i ustao, prekrstio vazduh, rekao „neka Bog blagoslovi ovu kuću“, i izašao okrepljen. Napolju sam ponovo čuo pseći lavež i trenje grana, kao da se neka životinja sakrila iza grmlja i odande gleda moje nesigurne korake u pravcu Farevelove kuće, koju sam uskoro video, osvetljenu poput prekookeanskog broda u južnoj noći. Kada sam prispeo, večera još nije počela. Zgrabivši hrabrost obema rukama, odlučio sam da ne presvučem mantiju. Ubijao sam vreme u lovačkoj sobi razgledajući mnoga rana izdanja. Na jednom zidu po policama su se gomilali najbolji i najugledniji radovi čileanske poezije i proze, svaki primerak autor je poklonio Farevelu, a posvete behu duhovite, ljubazne, osećajne, saučesničke. Palo mi je na pamet da je moj domaćin bez sumnje široki rečni rukavac koji bi na kraće ili duže vreme, kao neko utočište, ugostio sva domaća književna plovila, od krhkih jahti do velikih teretnih brodova, od mirisnih ribarskih čamaca do ekstravagantnih oklopnjača. Uopšte nije bilo slučajno što mi se koji trenutak ranije njegov dom učinio poput prekookeanskog broda! „U stvari“, rekao sam sebi, „Farevelova kuća je luka.“ Tada sam začuo mekan zvuk, kao da nekoga vuku terasom. Iz radoznalosti sam otvorio prozor-vrata i izašao.

Vazduh je bio sve svežiji i na terasi nije bilo nikoga, ali sam u vrtu razaznao duguljastu senku kao mrtvački kovčeg koji se kreće ka nekoj vrsti mreže ispletene da bi, metnuta kao krov između vrhova četiri grede, činila zaklon od sunca. Bilo je to jedno grčko šegačenje koje je Farevel podigao kraj neobične bronzane statue konjanika koja je bila mala, četrdesetak santimetara visine, i koja je na mozaičnom pijedestalu delovala kao da večito izvire iz četiri grede sa mrežom. Na nebu bez oblaka mesec se nedvosmisleno isticao. Vetar mi je podigao mantiju. Odlučno sam se približio mestu gde se bila sakrila senovita figura. A onda sam ga video pored Farevelove konjaničke fantazije. Bio mi je okrenut leđima. Nosio je somotsku jaknu i široki, topli šal, a na glavi zabačen šešir kratkog oboda i šuštao je šaptao reči koje nisu mogle da budu upućene nikome sem mesecu. Ostao sam u položaju u kom sam ličio na senku statue, levo stopalo bilo mi je u vazduhu. Bio je to Neruda. Ne znam šta se još desilo. Tamo je bio Neruda, na nekoliko metara iza njega bio sam ja, a između nas dvojice noć, mesec, statua konjanika, rastinje i čileanska drvena građa, mračno dostojanstvo domovine. Kladim se da ostareli mladić ne može da ispriča ovakvu priču. On nije upoznao Nerudu. On nije upoznao nijednog velikog pisca iz naše republike u tako bitnim okolnostima kakva je ova koje sam se upravo setio. Kakve ima veze šta se desilo pre i posle toga? Tamo je bio Neruda i recitovao je stihove mesecu, zemljinim mineralima i zvezdama, čiju prirodu možemo saznati samo pomoću intuicije. I tamo sam bio ja, drhteći od zime u svojoj mantiji, koja mi se odjednom učinila prevelikom, kao katedrala u kojoj živim nag i širom otvorenih očiju. Tamo je bio Neruda i mrmljao je reči čiji mi je smisao uglavnom izmicao, ali čija je suštinska priroda opštila sa mnom još od prvog trenutka. I tamo sam bio ja, suznih očiju, bedni sveštenik izgubljen u prostranstvima naše zemlje, žedno

uživajući u rečima našeg najveličanstvenijeg pesnika. I pitam se sada, oslonjen na lakat, da li je ostareli mladić doživeo scenu kakva je ova? Najozbiljnije se pitam: „Da li je u čitavom svom životu iskusio nešto slično?“ Čitao sam njegove knjige. Kriomice i pomalo se gadeći, ali čitao sam ih. I u njima nema ničeg što bi podsećalo na scenu o kojoj sam govorio. Ima tu besciljne zasenjenosti, uličnih tuča, užasnih smrti po sporednim ulicama, količine seksa koju vreme nameće, opscenosti i nedostojanstva, ponekog smrkavanja u Japanu, naravno ne u našoj zemlji, pakla i haosa, pakla i haosa, pakla i haosa. Moje siroto pamćenje. Siroti moj ugled. Sledi poneka reč o večeri. Ne sećam je se. Neruda i njegova supruga. Farevel i mladi pesnik. Ja. Pitanja. Zbog čega nosim mantiju? Besramni osmeh na mome licu. „Nisam imao vremena da se presvučem.“ Neruda recituje pesmu. Farevel i on prisećaju se jednog posebno složenog Gongorinog stiha. Naravno, mladi pesnik pokazuje se kao nerudijanac. Neruda recituje još jednu pesmu. Večera je izvanredna. Čileanska paradajz-salata, lovinna posuta salsom bearnesa,* u pećnici pripremljena jegulja koju je Farevel naručio s morske obale. Vino iz kućne berbe. Komplimenti. Posle večere ostajemo za stolom do sitnih sati, Farevel i Nerudina supruga na gramofonu zelene boje puštaju ploče koje pogađaju suptilnost pesnika. Tango za tangom. Jedan užasan glas kruni užasne priče. Odjednom, možda zbog slobodnog ispijanja likera, osetio sam se bolestan. Pamtim da sam izašao na terasu i pogledom potražio mesec koji je maločas bio poverenik našeg pesnika. Podupro sam se o ogromnu saksiju s muškatlom i uspeo da zauzdam muku. Čuo sam korake iza sebe. Okrenuo sam se. Posmatrala me je homerovska figura Farevela u obliku vrča: ruke su mu bile na kukovima. Pitao me je da li se osećam loše. Rekao sam da

* Baskijski sos, sačinjen od žumanca, putera, belog vina i estragona. (Prim. prev.)

ne, da osećam samo prolazan nemir, koji će čisti seoski vazduh najverovatnije da rasprši. Iako je Farevel bio zakriven senkom, znao sam da se osmehuje. Tiho sam začuo akorde tanga i zašeceran glas koji se pevajući žalio. Farevel me je pitao kakav je utisak Neruda ostavio na mene. „Šta da vam kažem“, odgovorio sam, „on je najveći.“ Neko vreme smo stajali ćutke. Onda je Farevel napravio nekoliko koraka put mene i mesec je otkrio njegovo lice starog grčkog boga. Usiljeno sam se osmehnuo. Farevel je na trenutak stavio ruku na moj pojas. Pričao mi je o noći italijanskih pesnika, noći Đakopona da Todija. Noći Društva pokajnika.* „Jeste li ih čitali?“ Zamucnuo sam. Rekao sam da sam na bogosloviji uzgredno čitao Đakomina da Veronu i Pjetra de Beskapea, kao i Bonvesina de la Rivu. Tada se Farevelova ruka izvila kao crv raspolućen motikom i povukla se s mog pojasa, ali se osmeh nije povukao s njegovog lica. „A šta je sa Sordelom?“, rekao je. „Kojim Sordelom?“ „Trubadurom“, rekao je Farevel, „Sordel ili Sordelo.“ „Ne“, rekao sam. „Obratite pažnju na mesec“, rekao je Farevel. Pogledao sam na trenutak. „Ne, ne tako“, rekao je Farevel. „Okrenite se i pogledajte ga ljudski.“ Okrenuo sam se. Mogao sam da čujem kako Farevel mrmlja iza mojih leđa: „Sordelom, kojim Sordelom? Onim koji je pio sa Rikardom de San Bonifasiom u Veroni i sa Ezelinom da Romanom u Trevizu, koji Sordelo?“, (i tada je Farevelova ruka ponovo stisnula moj pojas!) „onaj što je jahao s Ramonom Berengerom i Karlom Prvim Anžujskim, Sordelo, koji se nije plašio, nije se plašio, nije se plašio.“ I sećam se da sam u tom trenutku bio svestan da se plašim, ali

* Kao i Đakopo de Benedeti, poznatiji kao Đakopone da Todi (1236–1306), protivnici korupcije i licemerja crkve, koji su se u znak pokajanja šibali dok se ne bi prekrili krvlju. Pri tom su pevali sopstvene pesme u pohvalu, direktno vezane za liturgiju, koje su smatrane prvim primerom pozorišnih predstava na narodnom jeziku. (Prim. prev.)

sam radije nastavio da gledam mesec. Nije Farevelova ruka, koja se udobno smestila na mom pojasu, bila uzrok mog nemira. Nije to bila njegova ruka, nije to bila noć obasjana mesečinom, kao ni sam mesec, brži od vetra koji se spuštao s planina, nije to bila muzika s gramofona koji je emitovao užasan tango za užasnim tangom, niti je to bio glas Nerude, ni njegove supruge, ni njegovog dobrog učenika, nego nešto drugo. „Ali šta drugo, Device Karmen?“, upitao sam sebe u tom trenutku. „Sordelo, koji Sordelo?“, ponovio je sarkastično Farevelov glas iza mene. „Sordelo koga je opevao Dante u *Božanstvenoj komediji*, Sordelo koga je opevao Paund, Sordelo koji je napisao *Ensenhamens d'onor*, Sordelo iz smrtonosne Blakacove *planth*“, a onda je Farevelova ruka prešla s moga pojasa na slabine, i zefir provansalskih jebivetara ušao je na terasu i podigao moju mantiju, i ja sam pomislio: „Drugi put, aj!, prošlo je. Videćeš da će odmah uslediti i treći put.“ I pomislio sam: „Stajao sam na peščanoj obali mora i video kako iz vode izlazi Životinja.“ I pomislio sam: „Tada je pripeo jedan od sedam Anđela koji su nosili sedam čaša i počeo da priča sa mnom.“ I pomislio sam: „Jer njegovi su se gresi digli do neba i Gospod se setio njegovih nedela.“ I tek tada sam čuo glas Nerude, koji je bio iza Farevelovih leđa, baš kao Farevel iza mojih. I naš pesnik je pitao Farevela o kom Sordelu smo pričali i ko beše taj Blakac, i Farevel se okrenuo prema Nerudi, a ja prema Farevelu, ali sve što sam video bila su njegova leđa poduprta težinom dveju, možda triju biblioteka, a onda sam čuo Farevelov glas kako govori „Sordelo? Koji Sordelo?“, i Nerudin kako govori: „Upravo to želim da čujem“, i Farevelov kako govori: „Stvarno to ne znaš, Pablo?“, i Nerudin kako govori: „Valjda te onda ne bih pitao, mudonjo“, i Farevel se nasmejao, i pogledao me besramno, i saučesnički, kao da mi poručuje: „Budite pesnik ako je to ono što želite, ali pišite književnu kritiku i čitajte, široko i duboko,

široko i duboko“, a Nerudin glas je rekao: „Hoćeš li da mi kažeš ili nećeš?“, a Farevel je citirao nekoliko stihova iz *Božanstvene komedije*, a Neruda drugih nekoliko stihova iz *Božanstvene komedije*, s tim što oni koje je pesnik citirao nisu imali veze sa Sordelom. „A što se tiče Blakaca, on je svojevrsni poziv na kanibalizam, svi bismo morali jesti od Blakacovog srca“, a onda su se Neruda i Farevel zagrlili i u duetu recitovali nekoliko stihova Rubena Darija, dok smo se mladi nerudijanac i ja kleli da je Neruda naš najbolji pesnik a Farevel naš najbolji književni kritičar i zdravice su se umnožile. „Sordelom? Kojim Sordelom? Sordel, Sordelo? Koji Sordelo?“ Celog vikenda, ovaj lagani i osvežavajući, brzi i neobični refrenčić pratio me je gde god da sam krenuo. Prve noći na *Là-basu* spavao sam kao anđeo. Druge noći do kasno sam čitao *Istoriju italijanske književnosti trinaestog, četrnaestog i petnaestog veka*. U nedelju ujutro stigla su dva automobila s novim zvanicama. Neruda, Farevel pa čak i mladi nerudijanac sve su ih poznavali, ali meni ti gosti nisu bili poznati pa sam iskoristio trenutak opšteg, srdačnog pozdravljanja da se s knjigom u ruci ušunjam u šumu koja se prostirala levo od glavne kuće poseda. Sa druge strane, ali ne napuštajući samu šumu, s neke vrste uzvisine, čovek je mogao da gleda Farevelove vinograde i nezasejana polja, kao i ona po kojima su rasli pšenica i ječam. Na stazi koja je vijugala između polja, mogao sam da vidim dvojicu seljana sa slamnatim šeširima kako nestaju ispod nekih vrba. Nad vrbama je bilo vrlo visokog drveća koje je delovalo kao da buši nebo lišeno oblaka. Još poviše drveća, uzdizale su se visoke planine. Izgovorio sam Očenaš. Sklopio sam oči. Šta sam još mogao da poželim? Možda šum reke. Pesmu čiste vode po kamenju. Kada sam počeo da se vraćam kroz šumu, još uvek mi je odzvanjalo „Sordel, Sordelo, koji Sordelo?“, ali je nešto unutar šume pomračivalo moje uzbuđljivo, muzikalno sećanje. Izašao sam

na krivu stranu. Nisam se našao pred glavnom kućom, nego ispred nekih vrtova od kojih kao da je Bog digao ruke. Nisam se iznenadio što čujem lavež pasa, iako nisam mogao da ih vidim, a kad sam prošao vrtove, u kojima je pod zaštitničkom senkom stabala avokada raslo mnoštvo voća i povrća dostojnog jednog Arčimbolda, video sam dečaka i devojčicu, gole poput Adama i Eve, kako oru jednu te istu brazdu. Dečak me je osmotrio: slinava nit protezala mu se od nosa do grudi. Brzo sam skrenuo pogled, ali nisam mogao da suzbijem odmah stvorenu mučninu. Osetio sam se kao da padam u provaliju, jednu stomačnu provaliju sačinjenu od želudaca i utroba. Kada sam konačno počeo da ponovo osećam svod, dečak i devojčica bili su nestali. Posle toga sam stigao do neke vrste kokošinjca. Iako je sunce još bilo visoko na nebu, video sam sve kokoši kako spavaju na svojim prljavim prečagama. Opet sam začuo lavež pasa i šum nečeg što je moglo da bude kakvo obimno telo što snažno udara o granje. Pripisao sam to vetru. Dalje su se nalazili konjušnica i svinjac. Zaobišao sam ih. Sa druge strane uzdizalo se stablo araukarije. Šta je tamo tražilo jedno tako veličanstveno drvo? „Božje milosrđe smestilo ga je ovde“, rekao sam sebi. Oslonio sam se o araukariju i udahnuo. Tako sam stajao dok nisam čuo vrlo udaljene glasove. Krenuo sam ponovo, ubeđen da oni pripadaju Farevelu, Nerudi i njihovim prijateljima koji su me tražili. Prešao sam kanal kojim se vukla prljava voda. Video sam koprivu, i sve vrste guštare, i kamenje koje je naizgled bilo slučajno razbacano, ali čiji je raspored ipak bio u skladu sa nekom ljudskom voljom. „Ko je postavio kamenje na ovaj način?“, pitao sam se. Zamislio sam dečaka u iznošenom džemperu od ovčije vune, koji mu je nekoliko brojeva veći, kako se zamišljeno kreće bezmernom samoćom što prethodi seoskim smrkavanjima. Zamislio sam pacova. Zamislio sam divljeg vepra. Zamislio sam orlušinu uginulu u dolini u koju

ljudska noga nije kročila. Izvesnost potpune samoće i dalje je bila bezgrešna. Iznad kanala, okačen o konoplju razapetu između stabala, video sam sveže opran veš, koji je vetar pomerio šireći miris jeftinog sapuna. Rasklonio sam čaršave i košulje, i ono što sam video, na tridesetak metara od mene, bile su dve ženske i tri muške osobe koje su uspravno stajale u nepravilnom polukrugu. Sve petoro je držalo ruke na sopstvenim licima. To su radili. Izgledalo je nemoguće, ali to su radili. Pokrivali su sopstvena lica! Iako nije trajao dugo i mada troje od njih zakoračiše put mene kada me spaziše, prizor (i sve što je sa sobom nosio), koliko god bio kratkotrajan, uspeo je da mi uzburka mentalnu i telesnu ravnotežu, ravnotežu sreće koju sam pre nekoliko minuta uspostavio osmatranjem prirode. Pamtim da sam ustuknuo. Upleo sam se u čaršav. Nekoliko puta sam zamahnuo rukom i da me jedan od seljana nije uhvatio za zglob, pao bih na leđa. Napravio sam zbunjenu grimasu zahvalnosti. To je sve što sam sačuvao u sećanju. Svoj stidljivi osmeh, svoje stidljive zube, svoj glas koji je remetio tišinu sela da bi ispoljio zahvalnost. Dve žene su me pitale je li mi loše. „Kako se osećate, oče?“, pitale su. A ja sam se oduševio što su me prepoznale, budući da sam jedine dve seljanke video prvog dana, a ove su bile neke druge. A više nisam nosio mantiju. Ali vesti lete i ove žene, koje nisu radile na *Là-basu*, nego na komšijskom imanju, znale su da sam tu i čak je moguće da su došle na Farevelov posed u očekivanju mise, koju je Farevel mogao da priredi bez većih problema jer se na njegovom imanju nalazila kapela, ali to Farevelu nije palo na pamet, naravno, dobrim delom zato što je glavna njegova uzvanica bio Neruda, koji se hvalio da je ateista (u šta iskreno sumnjam), i zato što je povod našeg okupljanja za vikend bio književne, a ne religijske prirode, s čim sam bio potpuno saglasan. U svakom slučaju, te žene su prolazile kroz konjušnice, prelazile grube

i majušne staze, i zaobilazile zasejana zemljišta, samo da bi me videle. I tu sam bio ja. I one su posmatrale mene, a ja sam posmatrao njih. I šta sam video? Podočnjake. Ispucale usne. Sjajnu kožu na jagodicama. Strpljenje koje mi nije delovalo kao hrišćanska pomirenost. Strpljenje koje je bilo svojstveno nekim drugim prostranstvima, ili je tako izgledalo. Strpljenje koje nije bilo čileansko, iako su te žene bile Čileanke. Strpljenje koje nije bilo začeto u našoj zemlji, ni u Americi, Južnoj, Srednjoj i Severnoj, niti je čak bilo nalik na evropsko strpljenje, kao ni na azijsko i afričko (mada su meni dve poslednje kulture praktično nepoznate). Strpljenje koje mi se učinilo kao vanzemaljsko. I zbog tog strpljenja zamalo da izgubim strpljenje. I njihove reči, njihovo mrmljanje, širili su se selom, krošnjama koje je vetar pomerao, plevom koju je vetar pomerao, zemaljskim voćem koje je vetar pomerao. A ja sam u svakom trenutku osećao sve veću nestrpljivost, pošto su me u glavnoj kući imanja očekivali i možda se kogod, Farevel ili neko drugi, pitao zašto sam tako dugo odsutan. A žene su se samo osmehivale, posmatrajući me strogo ili sa glumljenim iznenađenjem, njihova ranije prazna lica kretala su se od tajanstvenog izraza do prosvetljenosti, grčila su se u nemom ispitivanju ili su se otvarala u uskličnicima bez reči, dok su dvojica muškaraca što behu u njihovoj pozadini počeli da koračaju, ali ne pravim putem, ne u smeru planina, nego cikcak, pričajući, s vremena na vreme ukazujući jedan drugom na nevidljive crte krajolika, kao da je i kod njih priroda podstakla utiske o detaljima vrednim glasnoga komentara. A čovek koji se bio pridružio jednoj ženi u susretanju sa mnom, onaj čija me je kandža šćepala za zglob, ostao je nepomičan, na oko četiri metra od žena i mene, ali je pomakao glavu i pogledom pratio odlazak svojih drugara, kao da ga je odjednom opčinjavalo sve što su njih dvojica činili ili videli, pa je izoštrio pogled da ne propusti ni najsićušniji detalj.

Sećam se da sam obratio posebnu pažnju na njegovo lice. Sećam se da sam popio njegovo lice do poslednje kapi, pokušavajući da razjasnim sebi karakter, psihologiju takve osobe. Međutim, jedino što je od njega ostalo u mom pamćenju jeste ružnoća. Bio je ružan i vrat mu je bio izrazito kratak. U stvari, svi su oni bili ružni. Seljanke su bile ružne, a njihove reči nesuvisle. Nepomični seljanin bio je ružan, a njegova nepomičnost nesuvisla. Seljani koji su se udaljavali bili su ružni, a njihovi cikcak koraci nesuvisli. Neka Gospod oprost i meni i njima, dušama izgubljenim u pustinji. Okrenuo sam im leđa i zakoračio. Osmehnulo sam im se, kazao nešto, pitao kako da stignem do glavne kuće imanja *Là-bas* i pošao. Jedna žena htela je da me isprati. Odbio sam. Žena je bila uporna. „Ja ću vas sprovesti, oče“, rekla je, i glagol „sprovesti“, koji je na tim usnama prelazio u čistu nesuvislost, toliko me je razveselio da mi je čitavo telo zadrhtalo. „Ti ćeš me sprovesti, kćeri?“, pitao sam je. „Lično ja“, rekla je. Ili: „Ja, lično.“ Ili nešto što vetar s krajeva te decenije još uvek oduvava bezmernim zavijucima nekog sećanja što nije moje. U svakom slučaju, zadrhtao sam od smeha, prolazili su me ledeni žmarci smeha koji sam potiskivao. „Nema potrebe“, rekao sam. „Ionako ste bili dovoljno ljubazni“, rekao sam. „Za danas je dosta“, rekao sam. I okrenuo im leđa i krenuo, odlučnim dugim koracima, pomerajući ramena, s osmehom koji se, čim sam prešao granicu okačenog veša, pretvorio u nesuzdržan smeh, kao što je moj korak donekle postao vojnički marš. U dvorištu imanja *Là-bas*, pored ograde od finog drveta, Farevelove zvanice slušale su Nerudinu recitaciju. Tiho sam prišao njegovom poetičkom đaku, koji je pušio mršteći se neprijatno, usredsređen na reči velikog čoveka koje su ljuštile razne slojeve zemlje ili se uzdizale do visoke ograde i još više, do bodlerovskih oblaka i njihovih zasebnih putanja na čistom nebu otadžbine. U šest posle podne završila se moja

prva poseta *Là-basu*. Automobil jedne Farevelove zvanice prebacio me je do Čiljana, te mi je ostalo vremena koliko da uhvatim voz što me je vratio u Santjago de Čile. Bio je kraj ceremoniji mog krštenja u književnom svetu. Sledećih večeri je mnogo slika, često protivrečnih, nastanjivalo moje misli i bdenja. Svake noći bih video crnu i okruglu Farevelovu siluetu na pragu nekih ogromnih vrata. Ruke su mu bile u džepovima i kao da je zastao da posmatra prolazak vremena. Takođe bih video Farevela zaselog u fotelju u svom klubu, prekrštenih nogu, kako govori o književnoj besmrtnosti. Ah, književna besmrtnost! Ponekad sam mogao da razaberem grupu ljudskih figura koje su, kao da plešu kongu, jedna drugu držale za pojas pomerajući se uzduž i popreko nekom dnevnom sobom čiji su zidovi puni slika. „Igrajte, oče“, ponavljao mi je neko kog nisam mogao da vidim. „Ne mogu“, govorio sam, „to je protivno mom zavetu.“ U ruci mi je bila beležnica u koju sam drugom rukom ispisivao kroki književne kritike. Naslov knjige čiji je prikaz trebalo da sročim bio je *Prolazak vremena*. Prolazak vremena, prolazak vremena, cvrčanje godina, raspršivač iluzija, samrtni slom svih vrsta napora osim borbe za opstanak. Sinkopirana zmija konge nastavila je da se neizbežno primiče mom uglu, svi plesači su u isti mah podizali levu nogu, zatim desnu, zatim levu, zatim desnu, i onda sam među njima prepoznao Farevela, čije su ruke bile na struku gospođe koja se kretala najekskluzivnijim čileanskim krugovima tih godina, gospođe baskijskog prezimena koje sam nažalost zaboravio, dok su njegov pojas stisnule ruke starca čije je telo bilo na ivici raspadanja, više mrtvog nego živog starca koji je, međutim, na sve strane slao osmehe i, reklo bi se, uživao u kongi kao i svi ostali u društvu. Neki put bi mi se vratile slike mog detinjstva i početka sazrevanja, i video bih senku mog oca kako klizi hodnicima kuće kao lasica ili, da upotrebim najtačniji izraz, jegulja

zatvorena u ne baš prikladan sud. „Svaki razgovor, svaki dijalog“, govorio je jedan glas, „zabranjen je.“ Ponekad sam bio zaokupljen prirodom toga glasa. Da li je to bio glas anđela? Da li je to bio glas mog anđela čuvara? Da li je to bio glas đavola? Nije mi trebalo dugo da shvatim kako je to bio moj rođeni glas, glas mog superega koji je upravljao mojim snom kao pilot čeličnih živaca, bilo je to super ja koje je sred drumu koji je goreo vozilo hladnjaču, dok je id stenjao i govorio jezikom sličnim onom kojim se govorilo u Mikeni. Naravno, moj ego je spavao. Spavao i radio. U to vreme sam se zaposlio na Katoličkom univerzitetu. U to vreme sam počeo da objavljujem svoje prve pesme, a onda i prikaze knjiga i beleške o književnom životu Santjago de Čilea. Oslanjam se na lakat, protežem vrat i prisećam se. Enrike Lin, najbriljantniji pesnik svoje generacije,* Đakone, Uribe Arse, Horhe Tejljer, Efrain Barkero, Delija Domingez, Karlos de Roka, sve nadaren, mlad svet. Svi oni ili gotovo svi bili su pod uticajem Nerude; svi osim retkih koji su pali pod uticaj, ili pre učenje, Nikanora Pare. Sećam se i Rosamela del Valjea. Naravno da sam ga upoznao. Napisao sam kritike o svima: o Rosamelu, o Dijasu Kasanuevi, o Brauliju Arenasu i njegovim prijateljima iz *Mandragore*, o Tejljeru i mladim pesnicima koji su dolazili s kišovitoj juga, o pripovedačima iz pedesetih godina,

* Ovo se odnosi na „Književnu generaciju 1950“, koja je raskinula sa lokalnim tradicionalizmom i okrenula se modernoj zapadnoj i ruskoj književnosti. Značajan pesnik na španskom jeziku, koji je svojim poetskim, proznim, uređivačkim i predavačkim radom modernizovao latinoameričku književnost, i koji je glavni junak priče *Susret sa Enrikeom Linom*, (vidi prevodiočev izbor priča Roberta Bolanja *Isprave za ples*), Lin je guru Generacije, kojoj pripada većina pesnika i pripovedača koje Bolanjo pominje u sledećih nekoliko redova. Gotovo svi oni su saradivali u pomenutom časopisu *Mandragora*. Romanopisac Blest Gana (1830–1920) bitan je kao neka vrsta nacionalnog preteče, a „antipesnik“ Nikanor Para (1914) pojavljuje se pak na sceni četrdesetih godina i verovatno je najznačajniji čileanski i jedan od najznačajnijih latinoameričkih pisaca poezije. (Prim. prev.)